

**Dissertatio inauguralis medica de scarlatina ... / publicae submittit
disquisitioni Josephus Lorinczy = Orvosi értekezés a' vörhenyrol : orvos
doctorrá iktatása ünnepélyére / irta Lorinczy József.**

Contributors

Lorinczy, József.
Royal College of Surgeons of England

Publication/Creation

Pestini : Typis Josephi Beimel, 1847.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/f5gu4847>

Provider

Royal College of Surgeons

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by The Royal College of Surgeons of England. The original may be consulted at The Royal College of Surgeons of England. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

DISSERTATIO
INAUGURALIS MEDICA
DE
SCARLATINA,

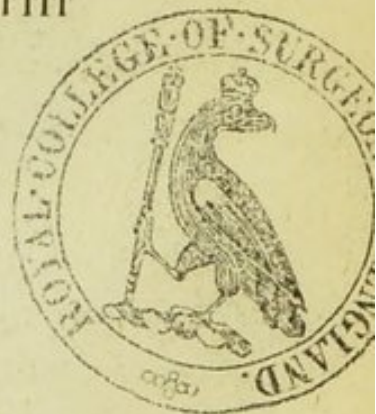
22

QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
MAGNIFICI DOMINI PRAESIDIS ET DIRECTORIS
SPECTABILIS DOMINI DECANI

NEC NON
CLARISSIMORUM ET CELEBERRIMORUM

DD. PROFESSORUM PRO DOCTORIS
LAUREA OBTINENDA IN ANTIQUISSIMA ET CELEBERRIMA
UNIVERSITATE PESTIENSI PUBLICAE SUBMITTIT
DISQUISITIONI

JOSEPHUS LÓRINGZY.

In theses adnexas disputabitur in Universitatis aedibus die
Junii 1847.

PESTINI,
TYPIS JOSEPHI BEIMEL,
1847.

DISSERTATIO

IN AURIBUS MEDICAE

DE

SCARLATINA.

QUAE

CONSENSU ET AUCTORITATE

MAGNIFICI DOMINI PRAESIDIS ET DIRECTORIS

SPECTABILIS DOMINI DECANI

SECUNDI

Digitized by the Internet Archive
in 2015

CLARISSIMORUM ET

DD. PROFESSORUM PRO DOCTORIS

FAKTA ORNIBUS DA IN ANTIQVISSIMA ET CEBERRIMA
UNIVERSITATE PESTINENSIS PUBLICE SUBIITIT

PROBATIONE

JOSEPHUS FORSTNER.

In haec verba dispositum in Universitate Pestinae die

Junii 1817.

ORVOSI ÉRTEKEZÉS

A'

VÖR HENYRŐL.

ORVOS DOCTORRÁ

IKTATÁSA ÜNNEPÉLYÉRE

IRTA

LÓRINCZY JÓSEF.

PESTEN,

BEIMEL NYOMTATÁSA

1847.

ORVOSI ÉRTÉKZÉS

VÖRHNENYRÖL

ORVOS DOCTORIA

IRATASA ÉRTELME

1847

LÖRINCZY JÓSEF

PESTEN

BEINEL NYOMTÁSA

1847

A Vörhenyzől.

TISZTELT 'S SZERETETT

TESTVÉREMNEK

LŐRINCZY RUDOLFNAK

háladatos öccse.

TESTEIT. S. SAREITET

TESTYRERIKK

LÖRINCZY RUDOLFNAK

alabona deca

A' vörhenyről.

A' vörheny ha Meissner Fridrik Lajos véleményéhez járulni akarnánk, már Thucydides ideje alatt mint nagyszerű pusztításokat okozó nyavalya ismeretes volt. Sydenham, ki 1750-ik évben Angolhon fővárosában egy kártékony járványát ezen betegségnek megvigyázta, Schönlein tanítóval együtt 1619 évre, mint születése korára gyanakodnak.

De légyen bármelly körű is ezen betegség, czélom e' kis munkácskában a' nyavalyát megismertetni; az az: képét hiven fösteni, és így előjeleit, lefolytát, tartósságát, különbféleségét, kórhatározatát minden szakában, székét, lényegét, bonyolodását, hatását más betegségekre, mellyek lefolyta alatt támadnak, jóslatát, okát és gyógyitásmódjait elősorolni.

A' vörheny, mint ragályos, orbánczos eredetű fiatal egyéneket meglepni szokó bőrkiüteg, nagyobb, korlátlan, és egymással egyesülni iparkodó, ugyanazon egyénnél csak egyszer előkerülő lázas mozgalmakkal fejlődő és megjelenése után a' láz megszűnésével külelkező, a' bőr fölött nem emelkedő, vörös, idomtalan, 's egész testet meglepő, későbbben elhalványodó és végre a' test különbféle részeihez képest különbféle nagyságban ugyan, de mégis mindenkor hártvás lehámlással végződő foltok által ismerteti magát.

Meghatározva azt, milyen legyen a' kiüteg, mellyről szólni szándékom nem lesz felesleg négy szakát ezen bajnak emliteni, t. i. 1-ör: az izgatás vagy ragály felvétele szakát (stadium irritationis vel oppor-tunitatis). 2- or A' kiüteg megjelenése vagy fejlődése szakát (stadium eruptionis). 3-or A' kiüteg virágzása szakát (stadium efflorescentiae vel acmes). 4-er A' lehámlási szakát (stadium desquamationis).

A' vörhenytör.

A' vörheny ha Heisterz Fridrik Lajos véleménye-
nyéhez járulni akarunk, már Thucydides ideje által
mint nagyvonalú pusztításokat okozó nyavalya ismeretes
volt. Sydenham, ki 1750-ik évben Angolhon lévő-
rosban egy kórtekony járványt ezen betegségnek
megvizsgálta, Schönlain tanítvánnyal együtt 1819 évre,
mint általában kórre gyanakodnak.
De legyen bármely kór is ezen betegség, cse-
lom e' kis munkánkban a' nyavalyát megismereteni;
az az: képet híven festeni, és így előjelni, lefolytat,
tartásait, különbözőségeit, kórházi történetét minden
számban, azokat, lényegét, hogyolódását, hatását más
betegségekre, mellyek lefolyt alatt támadnak, jele-
it, azt és gyógyításmódjait elősorolni.
A' vörheny, mint vakályos, orvancos eredetű
által egyebet megfertőző békélyes, nagyvonal-
korában, és egymással egyaránt iparkodó, ugyan-
kon egyóndul csak egyszer előkerülő járas morzsa-
makkal fejlőd és megjelenése után a' láb megsebzés-
sével külföldre, a' bőr fölött nem emelkedő, vörös,
lőmlés, a' egész testet megfertőző, később elhala-
ványos és végre a' test különböző részeire hópest
különböző nagyságban ugyan, de mégis mindenkor
bármely lefolyással végsőbb fölök által ismerteti magát.

Első szak.

Az izgatás vagy is ragály-felvételi szak.

Noha ezen kiüteg minden ragály nélkül okát még mindeddigi tudományunk' állása szerint adni nem bírók, néha magától fejlődik ki, mindazonáltal a' gyermek-betegségeket legszigorubban megvigyázó francia, német és angol orvosok véleményihez csatlakozva a' ragályos anyag' felvételéből származtatjuk ezen nyavalyának olly kártékony elhatalmazását annál is inkább: mivel tudjuk azt egyrészt, hogy mentől kevésbé vannak egyének a' ragálynak kitéve, annál hamarabb bántatnak; másrészt pedig, hogy olly szerekkel birunk, mellyek képesek a' ragálynak kitett egyéneket is megóvni a' baj kifejlődésétől.

Hogyan és miképen hat a' ragályos anyag a' testre? mennyi idő kelljen, míg a' baj általános ellenhatást okoz? igen nagy vitatkozást okozó kérdések. A' német orvosok általános szabályuk nyolcz napot, a' francia orvosok háromtól egész tizenhárom napi időt állítanak, míg a' baj előjelei mutatkoznak, ámbár némely esetekben 15—20 sőt 40 napi érintkezés után a' ragályos nyavalyát látták kifejlődni, de ezt vagy hosszabb ideig nem hatott ragálynak, vagy olly betegségnek, melly a' vörhennyel egykorulag nem létezik, tulajdonítják.

Előjelei.

Előhozván a' ragály' behatása azon izgatási fokot, hogy általános visszahatást szül, következő előjeleit tapasztaljuk:

Egy látszólag egészséges fiatal egyén rögtön lázas mozgalom által lepetik meg, mellyel nem ritkán epés hányás, főfájás, kábultság párosulva jár. A' létre kapott láz esténként csendesen nagyobbodik, a' szomjúság nagy, az étvágy csökkent, a' bőr forró és száraz, az érverés szapora, összehúzódott; sőt nem ritkán rendetlen is, félrebeszélés, álmoság gyakoriabb társai ezen bajnak, mint a' rángások; ezekhez nem sokára szűrő torokfájdalmak, de vagy csekély vagy semmi helybeli vörösséggel, csatlakoznak.

Második

vagy is fejlődési szak.

A' lázos tünetények mindig nagyobbodván, ritkábban ugyan néhány óra lefolyta után, de közönségesen második vagy harmadik napon különféle nagyságú, idomtalan, szegletes, a' bőr fölé nem emelkedő rózsaszínű foltok mutatkoznak az arczon, mellyek új nyomás alatt eltűnnek, de felhagyván a' nyomással, rögtön visszatérnek, és pedig a' környékről a' középpont felé.

A' kiüteg fejlődése kezdetén a' bőr a' foltok közt ép marad, de rövid idő múlva az ép bőr is gyuladássos rokonszenvedésbe hozatik, és egy vörös foltot képez, mellyen számtalan kisebb sötétebb színű vörös foltok látszanak. Most az általános tünetények még inkább nagyobbodnak, a' bőr forróbb és szárazabb, az érverés szaporább, úgy hogy kisebb egyéneknél 120 — 140 — 160 szaporodik egy percz alatti száma; a' szomjúság nagy, a' torok és áll alatti mirigyek da-

gadnak, vörösödnek, sőt néha vékony kása-nagyságu állhártyákkal födtenek. A' nyelv nedves, sárgás vagy fehér nyákával van födve a' közepén, szélei pedig valamint hegye élénk-vörös. A' nyelés fájdalmas. A' lélekezés rendes, nem szapori. A' kopogatas és hallgatódzás semmi rendellenes jeleit nem tapasztaljuk. A' has keveset duzzadt, fájdalom nélküli puha. Székletelek általánosan rendesek, néha mindazonáltal csekély székszorulás, vagy kiseded hasmenés lehet jelen. A' betegek nyugottan fekszenek, és legfelebb főfájásról panaszkodnak, éjjel álmokban nyugtalanok sőt néha félre is beszélnek.

Ezen tünetmények nagyobbodván, minekutána a' kiüteg az arczot, nyakat már meglepte, másnap a' foltok az egész testen elötünnek, és pedig olly renddel, hogy majd mindenkor a' finomabb bőrrel ruházott részeken fejlődnek mindenek előtt a' baj, és virágzóván is a' kiüteg, ezen helyeken mindig sötétebb színű szokott lenni; kifejlödvén az egész testen, illy lefolyam után a' kiüteg, virágzási szakába lép.

Harmadik

vagy is virágzási szak.

A' már megjelent vörös kiüteg ezen időszakban mindig sötétebb színt ölt úgy annyira, hogy azt Huxham után a' málna-lé színével összehasonlitni szokják valamennyi orvosok, melly szín, ha a' beteg kiált vagy nyughatatlankodik, még sötétebbre változhatik. Most a' betegek csekély fájdalomról vagy inkább viszketegségről panaszkodnak a' bőrön, melly égető forró, duzzadt és ránczosodni kezdő; — az általános tünetmények nagyobbodhatnak vagy megállapodnak, a' toroklob most éri legnagyobb fokát, a' vörösség a' bárzsingon 's a' szájüreg lágy részein legnagyobb fokra emelkedik, a' nyelés igen fájdalmas, és néha több órákig végké-

pen lehetetlen; a' nyelvnek fehér vagy sárga nyákás fölözete eltűnik, és mély vörös színt ölt, a' kifejlődtebb szemöcsöcskék (papillae), mellyek már a' baj kezdetén is jelen vannak, de befödve, most tisztán látszanak; a' láz megállapodik, és a' szomjúsággal együtt lassankint kisebbülni kezd.

Igy tart a' kiüteg három vagy négy napig, ekkor észrevehetőleg sáppadni kezd, míg végre három vagy négy nap után végképen eltűnik. A' láz megszűnik, vele a' szomjúság és forróság, az érverés rendes lesz, a' torokfájás és vörösség óriási léptekkel mulni kezd, és a' mint a' kiüteg' vörössége halványodik, úgy az arczon és nyakon a' negyedik szak, t. i. a' lehámlási szak, áll be.

Negyedik

vagy is lehámlási szak.

Ezen szaka a' kiütegek azon helyeken kezdődik, a' hol először fejlődött, t. i. az arczon és nyakon, itt finom lekorpadzási alakban végződik; a' többi test részeire jutván a' sor, különféle nagyságú és idomú alakokban történik a' lehámlás, így néha az ujjakról egész hüvely idomú bőrsacsokócska hámlik le, melyet a' kis betegek ön erejük segedelmével le is szoktak tépni. Az egészség most visszatérni kezd, a' betegek jobb kedvűek, az étvágy helyreáll, és az egész szak 8—20 nap alatt bevégeződik, visszamaradván egy ideig a' bőr érdes tapintatú felülete.

Ezen most előszámlált tünetmények csekély módosítással, mellyet különféle befolyásoknak, valamint a' beteg testalkotásának lehet tulajdonítani, jellemzik a' rendes lefolytu vörhenyt. De valamint egy szabály sincs kivétel nélkül, úgy a' vörheny is ezen rendes lefolyamától eltávozik, és ekkor rendetlenül lefolyó vörhenyek (scarlatina anomala) nevezzük.

Egyik faja ezen rendetlenül lefolyó vörhenynek sokkal szelidebb tünetekkel jár, mert alig hogy valami csekély lázos mozgalmak mutatkoznak, néhány óra vagy legfőlebb másnap észrevehető az egész testen, vagy csak némelly részén minden bőrdag nélküli igen mérsékelt rózsaszínű pettegetett kiüteg, melly 2—3 napig tartván eltűnik, és a' beteg 5—6 nap mulva egészségesnek érzi magát a' nélkül, hogy alkalmatlan torokfájás vagy nyeldeklő lehetetlenség mutatkozott volna, az étvágy kisebb ugyan, de nem egészen lerontott, a' bőr melegsége valamint az érverés igen kevésel magasztalt egész lefolyta alatt, úgy: hogy valóban minden orvos és szülők örülhetnek illy lefolytú vörhenynek, de csak úgy, ha nem csalárd annak sebes eltünté, mert néha halálos következményeket von maga után.

A' másik faja a' rendetlen lefolytú vörhenynek mint általános tüneteire, mint a' kiüteg' színére nézve sokkal nagyszerűbb; a' baj már kezdetével nagy torok- és főfájással, félrebeszéléssel lép föl; előjelei 2—3—4 nap tartanak. A' kiüteg hamar meglepi az egész testet, sötét-vörös, későbbben violaszínű, és ezen színe néha a' halálig eltart.

A' láz nagy, az arcz nagy bántalmat és levertséget külel; az ajkak valamint az orr sáppadt, száraz, vérző, a' fogak és orrlukak kormos pölyhökkel meglepvék, a' nyelv vörös, vagy a' vérzéstől barnás nyákkal fődve, néha száraz, a' szemek beesve, edényei vérrel belövelve, a' has duzzadt, és néha a' székle tételek gyakoriak, egy szóval ezen faja a' vörhenynek alhasi hagymáz tüneteivel folyik le, és valamint ez, úgy ezen fajú vörheny is mindenkor legnagyobb veszedelemmel jár, sőt a' mi ezen vörhenyt illeti, majd mindenkor halálos és pedig rövid idő alatt.

A' többi fajai ezen bajnak csak fokozatai az imént leirt három fajnak, és többnyire a' járvány jobb vagy rosszabb nemtőjétől veszik különbségöket.

Kórhatározat.

A' mi a' vörheny kórhatározatát illeti, az a' baj kezdetével majdnem lehetetlen, mert ha a' betegnél hányás, főfájás, étvágycsökkenés és láz áll be, senki nem lesz olly vigyázatlan, hogyha talán vörhenyes járvány uralkodnék is, hogy azonnal vörhenyre állítaná kórhatározatát.

Vannak azonban igen gyakorlott szemű orvosok, mint: Lichtenstädt, Schönlein, kik a' nyelv vörösségéről és annak igen kifejlődött szemölcsöcskéiről, úgy szólván tántoríthatlan biztossággal a' kiüteget már előjeleinek szakában meghatározzák; és ugyanezen jelekből Hingeston a' vörhenyt kiüteg nélkül megismerni akarja. Lieber ismét más főelőjelét látja ezen betegségnek, t. i. a' nyelv nagyobbult szemölcsöcskéi közt létező kisdud hólyagocskákat, mellyek tiszta folyadékkal telve vannak.

De mindezen tünetmények csak néha lévén jelen, általános kórhatározati értékkel nem bírnak első időszaka kezdetén a' vörhenynek. Későbbben ha torokfájás csatlakozik a' lázhoz, hányáshoz, főfájáshoz, vagy egyszerű toroklobot, vagy hártvás bárzsinglobot, vagy vörhenyt lehet jövendölnünk. Itt a' nagy láz, és azzal ellentett kisebbszerű torokvörösség, a' hiányzó hártvaképzés jövendöltetik velünk a' vörhenyt. Ha a' toroklob helyett arc- és szemvörösség, nátha, de leginkább hurut áll be; akkor kanyaróra (morbilli) tesszük előlegesen kórisménket; ha pedig nagyobb hasmenés, égető forrósága a' bőrnek, nagy szomjuság, sebes, könnyen elnyomható nagy érverés, a' nagy szomjusággal ellentett sok vizelés, és minden habár legkedvesebb tárgyak iránti közömbösség és elhagyottság mutatkozik, akkor hagymáztól kell félnünk, és így még más bizonyosabb kórismertető jelek nem mutatkoznak, a' kórhatározatot felfüggeszteni legtanácsosabb.

Előtünvén második időszakában a' kiüteg, a' ki csak egyszer is látta rendes alakját ezen bajnak, lehetetlen hogy hamis kórhatározatot állítson fel, noha fájdalom, tapasztalnom kellett egy pár hónap előtti kirándulásom' alkalmával magyar fővárosunkból a' körülfekvő vidékekre, hogy előforduló járványos és kívánható rendességgel lefolyó vörhenyt nagyobb részt kanyarónak keresztelik; ugyanazért nem tartom feleslegesnek e' két kiütegek kórhatározóilag érdekes különféle tünetényeit elősorolni.

Vörhenynél.

Nagy láz, nyákás vagy epés hányás, főfájás, kábultság, ritkán álmoság, szúró torokfájdalom és annak nagyobb vörössége, nagyon felmagasztalt testi meleg, és szomjuság.

A' kiüteg közönségesen három nap növekedik, míg legnagyobb kifejlődési fokát eléri.

Rendetlen idomú nagy vörös foltok, mellyek a' bőr fölé nem emelkednek, összefutnak széleikkel és rövid idő alatt az egész test mélyebb színnel pettegetett vörös skarlátszinü a' nélkül, hogy a' kiüteg közt a' bőr ép megmaradna.

Az arcot és nyakat kivéve, hártvás az egész testen a' lehám-
lás.

Kanyarónál.

A' láz közepszerü, ritkán csekély étel, vagy nyákás hányás, álmoság, szúró, égető szemfájdalom és azoknak vörössége, könyezés, nátha, orrbedugulás, köhögés, ritkán igen csekély toroklob.

A' kiüteg 24 vagy legfelebb 48 óra alatt kifejlődik.

Különbféle nagyságú ugyan, de a' mi idomát illeti, az kerekded, és a' bolhacsipéssel legjobban öszve hasonlítható, szélei egyenetlen sugarasok, a' bőr felé általánosan mindig, de néha közepe emelkedettebb és kupképü, kézzel is tapintható, ritkán nagyobb kiterjedésben összefutó, és ha ez megtörténik is, félhold képet ír le akkor a' kupos felemelkedésektől, érdes tapintatú, a' nagyobb rózsaszinü vagy sötét vörös folt, megmaradván mindig a' kiüteg közt a' bőr ép színe; az egész testet soha meg nem lepi, hanem csak szórva pettegeti.

Az egész testen korpás a' lehám-
hámítás.

Lényege és széke.

A' vörhenyt mindeddig bőrlobnak tartották az orvosok, mivel csak a' bőr vörösségét és forróságát vették tekintetbe; sőt mi több, most is annak tartják leghiresebb orvosaink közül némelleyek, így: Clark angol orvos, Braun, ki 1840-ben egy járványát gyógyázta meg ezen bajnak, azt jegyzé föl, hogy ezen járvány alatt megbetegedett egyénekkél érintésbe jött lakosok gyakran orbánczos bántalom, de leginkább orbánczos toroklob, és orbánczos arclob által lepettek meg, és innen a' vörhenyt, mint legnagyobb fokú orbánczot tekinti. Schönlein is az orbánczos bántalmak közé sorozta szóban levő kiütegünket, és azt orbánczból származtatja. Mások ellenben látván, hogy a' bőrlob által a' baj lényegét csak közelítőleg sem fejthetnék meg, általános vérbántalomban hiszik azt feltalálni; így Lichtenstädt, Schlesier sajátlagos anyag felvétele által a' vérben látják leginkább az üteres vér megbetegedését; Ammon a' vörhenyt mint rögtön támadt beteges vérvegyületnek tekinti, melly által a' vérkeringés lényegesen háborgattatik; és ezt kórbonczotani adatokkal támogatja, mellyekből kitünik, hogy ezen bajban elhunytak' felbonczolása semmi lobos terméket ki nem kutathat, hanem csak letett anyagokat, mellyek minden lobnélküli eredetűek; Francia hon gyermekorvosai közt diszlő Billiet és Barthez hasonlóképen általános betegségnek, mellynek fő oka a' vér beteges bántalma, a' vörhenyt tartani nem vonakodnak.

A' mi székét illeti, noha a' baj általános, mégis a' bőr felszívó edényeiben látszik leginkább rejleni, a' vörösség sebes szétterjedése, ennek fölületességét általános lehámlása az érzéketlen hámhártyának, és vizenyős utóbajai is e' nyavalyának bizonyítják mind, hogy az alatta legközelebb fekvő képlet volt bántva.

A' legujabb szigorú vizsgálatok, és nevezetesen Jahn, Bicker, Frank szerint, már a' kiüteg megjelenése előtt a' bőr felületén kisebb nagyobb távolságban igen kicsiny, tapintás által nem érezhető, hanem csak nagyító üveg által látható husszinü pontocskákat lehet észrevenni, melly pontocskák Bicker után, ki igen nagyító görcsön által vizsgálta meg azokat, kiseded hólyagocskákat képeznek. Ha ezen pontocskák megjelennek a' bőrön, és a' vörhenyt megelőzni szokott tünetmények mutatkoznak, minden kételkedés nélkül, és pedig ezen pontocskák mennyiségéhez képest, nagyobb vagy kisebb fokú vörhenyt várhatni, az imint említett Irók szerint, megegyezvén mindnyájan abban, hogy ezen pontok soha nem futnak össze.

Heyfelder, Mombert, egész bélfolyamban skarlát vörösséget láttak, de benne soha véredényeket találni nem birtak, bár milly nagyító üveggel is; ezen vörösséget Andral és Gevaret a' vérgolyócskák' megsaporodásából származtatják. Ugyanilly vörösséget Ammon és Horn mind a' két üres érben, a' függérben, és tüd-ütér' felső részén, Barthez és Constant a' gögsip és hörgökben; Bretonneau a' mellhártyán, Cohen az orrüregekben, Joäl a' vizellő-hólyag takonyhártyáján találták, és Helfft szigorú görcsővizsgálatok után a' takonyhártyák nyálkabőre lehámlását bebizonyította, egy szóval nincs a' testnek olly része, melly ezen kiütegtől szabad maradna, és így bebizonyodik általánossága e' bajnak, melly fő székét a' külbőrön helyhezteti.

Bonyolódásai.

I. Torok-gögsiplob. Rilliet és Barthes szerint, noha némelly orvosok ezen lobot a' vörheny lényeges részének tekintik, mint bonyolódást veszünk fel annál is inkább, mivel vannak olly esetek, mellyekben a' torok, vagy gögsiplobnak nyoma sincs. Ezen bonyolódás ha kis foku, majdnem minden gyógyítás nélkül

a' fő baj eltüntével megszünik, de ha nagyobb fokra lép, legveszedelmesebb kísérője a' vörhenynek; és néha járványosan uralkodik a' fő bajjal; illy járványt irt le Huxham, mellynek 1772-ben számtalan egyén áldozatjává lön, utána Gueretin épen olly kártékony járványt vigyázott meg 1841-ben a' Maine és Loire-i osztályban.

II. Nátha, — ritkábban csatlakozik ugyan a vörhenyhez, és járványos eredetűnek látszik lenni; de bármi csekélynek lássék is magában véve ezen bonyolódás, majd mindenkor szomorú előjele a' szóban levő betegségünknek.

III. Vízkórok. Vieusseux és Méglin szigorú vizsgálataik által tétettek figyelmetessé az orvosok a' bőrvízkórnak a' vesék betegségeivel való szövetkezése felett a' vörheny után, ez, tudniillik a' bőr - vízkór (Anasarka) leggyakoribb ugyan, de más részeiben a' testnek sem hiányoznak vizes letételek, és ezek vagy egyszerre lépnek fel, mint igen veszedelmes bonyolódások, vagy részletesen egyik a' másikat követi, és csak a' jobban kifejlődő nyavalyának jele.

A' mi a' kifejlődést illeti, majdnem valamennyi gyermekorvosok abban egyeznek meg, hogy második és harmadik hétben legnagyobb a' hajlam a' vízkórok támadhatására, akkor tudniillik: midőn a' lehámzás virágzik, és fő okul a' meghütést és a' vesék fehérség elfajulását állítják fel. Ezen vízkórok rögtön lefolytak lázossal és láznélküliek, vagy lassu lefolytak lázzal, és láz nélkül nem ritkán tapasztaltatnak.

IV. Agyvelő, bántalmak, — béllob, — tüdő, — és hörglob, — savós hártyalobok, — más kiütegek 's a' többi, ritkább bonyolódásai a' vörhenynek.

Hatása más betegségekre, mellyek' lefolyta alatt támad.

A' mi ezen tulajdonát illeti a' vörhenynek, az némelly betegségeket sulyosít, másokat ellenben könnyebbit, végre némellyeket végképen kizár, és csak lehámlása után térnek ismét vissza; az elsőkhöz tartoznak a' hártvás lobok a' torokban és gögsipban, a' másodikhoz a' tüdőlob, a' harmadikhoz a' váltóláz. A' mi pedig a' gümőkort illeti, azzal soha meg nem egyezhet, és így csak olyan egyéneket támad meg: kik vagy nem gümökórosak, vagy abból kigyógyultak.

J ó s l a t.

Valamint a' kanyarónál, úgy a' vörhenynél is a' kiüteg magában nem veszedelmes, de bonyolódásai évenkinti tapasztalás szerint számtalan áldozatokkal töltik a' sírboltokat.

Ha a' láz mérsékelt, a' toroklob csekély, a' kiüteg nem heveny lefolytú, az agyvelő bántalmi vagy hiányoznak, vagy csekélyek, gyógyulást reményleni lehet; de ha ellenkező lefolytu, sőt ha a' toroklob heveny, hártvás kiizzadással mutatkozik, 's a' mi legrosszabb, ha az orrüregre elterjednek, vagy hagymázos tünetenyekkel lép fel, igen szomorú az előremondás. Ha járványosan uralkodik, mindenkor a' járvány nemtőjéhez kell alkalmazni jóslatunkat, mert néha majd minden bonyolódások hiányoznak, máskor ellenben olly sulyosak, hogy alig menthetni meg a' legnagyobb szigorúsággal intézett gyógymód mellett is a' megbetegedett egyéneket.

Ha mind ezeken által megy a' beteg, a' vizkóroktól, mint felebb említém, még mindenkor tarthatni a' lábbadási időszakban.

O k a.

Legfőbb okát ezen bajnak, majdnem valamennyi orvosok a' ragályban helyezik, és pedig mentől ritkább a' ragályos anyag, annál előbb hat a' kis egyénekre, noha néha a' ragályt bebizonyítani, vagy kikutatni lehetlen.

A' mi az időt illeti, melly alatt a' ragály hat az egészséges egyénekre, még bizonytalan; de annyi igaz, hogy sokkal hamarabb hat, mint a' himlő ragálya.

Rilliet és Barthez szerint, néha egypár óra után látni a' ragálynak hatását; de általánosan 3—13 napi tartózkodás után a' kórházban látták fejlődni a' ragály felvétele tünetényeit. Említenek azonban néhány beteget, kiknél 15—40 napon fogott a' ragály, és ezekről olly nyavalyát tesznek fel, melly a' ragállyal ellenszenvvel viseltetik.

Második okul a' járványt lehet felvenni, és ez alkalommal az egyének korát, mert noha 3—10 évig leggyakoribb a' baj, mégis 6—10 esztendő korig jobban ki vannak téve az egyének a' járvány dühének. A' mi a' nemet illeti, a' fiukat gyakoriabban bántja a' leányoknál, végre az egészség állapotját tekintve, mindenkor egészséges egyéneket előbb támad meg, mint beteget, noha nincs egy gyermeki nyavalya, mellyel ne szövetkezhetnék, kivéve a' gümőkört, mellyel soha meg nem egyez, és így, mintegy útmutatóul szolgálhat, hogy, vörhenyes betegünk jelen állapotban a' gümőkörtől ment.

G y ó g y m ó d.

Ez előgátlásra, — az egyszerű, — és bonyolódott vörheny' gyógyítására osztható. A' mi az előgátlást illeti, számtalan szereket ajánlottak minden korban az

orvosok kérdéses kiütegünk ellen; így: hánytató, has-
hajtó szerek némelly orvosoktól, másoktól ásványsa-
vanyok, részint belsőképen, részint gőzalakban füs-
tölésül ajánlottak. Römhild hideg vizzeli, Volf bor-
eczetteli mosdást használtak legjobb sikerrel. D ä h n e
olaj-bedörzsöléseket külsőleg, és egyidőben ezen kül-
ső szerrel belsőkép, Plummer porait jó hatással
használta, ezt Kreysig egy gonosz járványu vör-
henynél igen dicséri; végre Németországban halhatat-
lan H a h n e m a n n ajánlotta a' maszlagos nadragulyát,
ez méltán legnagyobb figyelmet érdemel, és noha van-
nak, kik annak hatását tagadják, mások ellenében, kik
azt igen magasztalják; minekutána még egy eddigi hasz-
nált és ajánlott szernek sincsen annyi hiteles adata,
mint az imint említett kábitó nőménynek, erről hogy
kevessé többet szóljak, nem lesz felesleg.

H a h n e m a n n, ki ezt először ajánlotta, füstvé-
nyét használja ezen szernek, és pedig egy cseppben 40
milliómad' részét egy szemeknek, és ebből a' beteg
korához képest, több vagy kevesebb cseppet adott, 24
cseppen fölül soha sem legjobb sikerrel.

H u f f e l a n d ezen szernek tagadhatatlan jótékony
hatását bizonyítja, és további használatra felszólítja az
orvosvilágot.

v. V e l s e n, kinek vénye következő:

Rp. Extracti belladonnae

g r a n a d u o

Solve in

Spiritus vini rft.

d r a c h. d u a b u s.

D. Sign. kétszer napjában a' beteg kora szerint

5—10—15—20 cseppet bevenni.

247 egyénnél használta egy veszedelmes járvány
alkalmával, és csak 13 betegedett meg, mellyből azt
következteti, hogy ha nem is mindig, de nagyobb-
részt megóvjaa' kisdedeket a' ragálytól. T r a v e n f e l d
97 egyének adta ezen szert, és egy sem betegedett
meg.

Ujabb védőji közé ezen előgátlási orvoslásnak tartoznak Feron, Hiérenart A. F. A. és Mac-lure, kik a' kábitó hatása által ezen szernek, az idegek képességét a' ragály' felvétele iránt megtompitva lenni gondolják. Ugyanezt Schlesier is elfogadja, de csak a' bárzsing' megkábitásában találja fő székét, a' nyavalya ellentálló erejének.

Burdach, ki 36 egyénnek adta ezen szert, tapasztalta könnyebb lefolyását a' bajnak, és csak ket-tőnek halálát.

Ezek, és több számtalan adatok, mellyeket a' helyszüke miatt ide sorolni felesleg volna, vannak feljegyezve orvosi könyveinkben; de ismét igen nagy tekintetű orvosok ezen szernek hatását vagy igen csekélynek vagy semminek, vagy végre: még kártékony-nak is nyilatkoztatják; így: Rittmeister, Wild-berg, Muhrbech, Belitz, Heyfelden, Mombert, Mührendorf, Schmidt, v. Haselberg Kaminszky, Hildenbrand-Valent, Seifert, Steimmig, Vedekind 's a' többi.

Ezeket előrebocsájtva kitetszik, hogy használata ezen szernek néha igen jótékony, néha pedig közömbös és így Rilliet és Barthez szerint csak veszedelmesebb járványnál ajánljuk, míg a' tapasztalás annak használatát szigorúbban meghatározandja.

A' mi a' megjelent kiüteg' gyógyítását illeti, ha az egyszerű és szelid lefolytú, legjobb a' természetre hagyni annak gyógyítását, és csak a' történhető bonyolódásoknak mérséklett életrendszerrel kell ellentállani

Ha bonyolódások lépnének fel, ezeket, ha gyulladások, hűtő szerekkel, mellyek közt az érvágás és nádalyozás nagyobb számmal, legelső helyet foglalnak ezután a' hashajtó szerek, végre ha a' kiüteg elkésznék vagy megjelenvén eltűnni látszanék, akkor izzasztó szereket, és pedig Henke által ajánlott vényt legjobb sikerrel használjuk; melly következő:

Rp. Aquae Sambuci

Unc. quatuor.

Spiritus mindereri

drach. duas.

Vini Antimon. Huxh.

drach. semis.

Syrupi rubi idaei

Unc. semis.

M. D. Sig. 2. óránként 1. evő kanállal
bevenni.

Az életrendszer a' betegség lefolyta alatt legszigorubb legyen, és csak lábadási időszakban engedhetünk lassu átmenetet szokott ételekre; de ezen időszakban 6--8 hétig a' meghűtés, vagy hidegebb levegőbeni tartózkodás legszigorubbban tilalmaztassék; mert igen szomorú utóbajokra, mellyeket felebb említettem, adnak alkalmat.

A' mi a' többi bonyolódások' gyógyítását illeti, azokat jellemök és székök szerint általános orvosi tapasztalásokat követve gyógyítani minden orvostól legcsélszerűbbnek látszatott; mind a' mellett ha tisztelt olvasóim' különféle bonyolódásokban, külön és külön ajánlott gyógy módokkal ismeretbe lépni kívánának, nyiltszivüen nyilatkozó Rilliet és Barthez' magok tapasztalásából franczia nyelven, és Meissner Friedrich Lajos' sok gyűjtött adatokkal dús, német nyelven irtt munkáikat ajánlhatom.

Theses defendendae.

1. **Diagnosis hydrocephali acuti est perquam difficilis.**
 2. **In gravaminibus respirationis non solum pulmonum sed et cordis statum adminiculis acusticis investigare medicum rationalem oportet.**
 3. **Infallibilia signa virginitatis non dantur.**
 4. **Sola docimasia pulmonum pro determinanda morte vel vita infantis, — non sufficit.**
 5. **Rubeola est tantum modificatio scarlatinae sub forma morbillorum.**
 6. **Omnis gangraena stimulantibus tolli non potest.**
 7. **Religione, humanitate, prudentia, medicus verus non caret.**
 8. **Tutissima radicalis hydrocele operatio est transcissio tunicae vaginalis propriae**
 9. **Aquae minerales Hungariae exteris, ubi fieri potest, sunt praeferendae.**
 10. **Febris puerperalis non existit, sed dantur morbi puerperales.**
-